

13. Fritze R. H. H. C. Darby. The relations of history and geography: Studies in England, France and United States / R. H. Fritze // The Sixteenth century journal. – 2003. – №4. – P.1243–1244.

14. Kinzer S. Annaliste paradigm? The geohistorical structure of Fernande Braudel / S. Kinzer // The American historical review. – 1981. – №1. – P.63–105.

*Aytov S. Sh., candidate of historical sciences, senior lecturer
Dnipropetrovsk National University of Railway Transport named after
Academician V. Lazaryan (Ukraine, Dnipro), aytovspartak@gmail.com*

Historical–anthropological aspects of F. Braudel philosophy of history

This article analyzes the genesis and dynamics of historical–anthropological concepts as an important cognitive component of philosophical and historical theories of F. Braudel. The intellectual sources of the historical–anthropological methodological approaches of the French thinker and their influence on the understanding of causality and the essential direction of the megacity of the processes of the past are revealed. Reconstructed and meaningfully changed stages of dynamics of the development of the historical–anthropological horizons of F. Braudel's theoretical searches in the sphere of modern philosophy of history. The contribution of the analysis of the mental and socio–cultural factors of the dynamics of the past, realized by the researcher, in the solving of the French and world philosophical–historical thought is shown. The intellectual value of the cognitive influence of the historical–anthropological aspects of F. Braudel's philosophical and historical concepts on the continuation of theoretical studies in the specified sphere of modern philosophy is also revealed.

Keywords: *philosophy of history, historical anthropology, F. Braudel, mentality, socio–cultural factors, historical processes, cognitive dynamics.*

***

УДК 130.2:159.922.4](477) І. Мірчук

Солов'ян В. С.,
аспірант кафедри історії філософії, Київський
національний університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), solovjan.cacds@gmail.com

Концепт національної ідентичності у філософсько–політичних студіях Івана Мірчука

Метою даної статті є розгляд спадщини філософа української діаспори Івана Мірчука через призму характерологічних студій. В статті визначено основні підходи до вивчення поглядів І. Мірчука щодо національного характеру українців в середовищі діаспори другої половини ХХ століття та у сучасній філософській літературі. Розкрито сутність національної ідентичності українського народу в науковому доробку І. Мірчука, встановлено основні праці мислителя в контексті зазначеного предмету дослідження. Робиться висновок, що І. Мірчук здійснив вагомий внесок у розвиток уявлень про характер українця, зокрема узагальнив відповідні студії своїх попередників та визначив основні напрямки подальших досліджень.

Ключові слова: *І. Мірчук, філософсько–політична думка української діаспори, характерологія українця, світогляд українського народу, етнопсихологія.*

Одним із важливих вимірів філософсько–політичних студій вітчизняної діаспори стала концептуалізація національної ідентичності українського народу. Вітчизняні емігрантські мислителі ХХ ст., створили значний пласт досліджень духовності та світоглядних позицій українців. Особливого значення ця спадщина набуває сьогодні, в умовах перманентного конструювання нових ідентичностей та трансформації ціннісних орієнтирів в українському суспільстві. Тому погляд на особливості світогляду українців, їхній національний характер з позицій діаспорних мислителів може стати важливим інтегративним чинником в суспільно–духовному житті України.

В межах характерологічних досліджень мислителів української еміграції помітна роль належить етнопсихологічному підходу. Даний напрямок у

середовищі української діаспори започаткував Д. Чижевський. Спроби описати національну вдачу українців також здійснили такі вчені діаспори як Ю. Вассиян, І. Гончаренко, Г. Ващенко, Д. Донцов, О. Кульчицький, І. Огієнко, Є. Онацький, І. Рибчин, Ю. Русов, Б. Цимбалістий, М. Шлемкевич, В. Янів, С. Ярмусь та інші. Наукова спадщина цих науковців, зокрема в площині характерологічних студій, нині вивчена недостатньо комплексно. Так, не бракує сучасних наукових розвідок доробку Д. Донцова, Д. Чижевського, О. Кульчицького та М. Шлемкевича. Водночас у сучасній філософській літературі погляди решти вчених висвітлені лише фрагментарно. Цілоком показово, доволі схематичними є дослідження спадщини видатного філософа, історика української філософської культури Івана Мірчука (1891–1961). Відтак, опис теоретичних та методологічних підходів до характерології українського народу в спадщині І. Мірчука має непересічне значення для дослідження становлення і розвитку політико–філософських концепцій вітчизняної академічної філософії.

Інтелектуальна спадщина І. Мірчука стала об'єктом аналізу провідних науковців діаспори, зокрема, О. Кульчицького, П. Савчука, В. Яніва, Т. Закидальського. Першою ґрунтовною студією стала присвячена 65–річчю І. Мірчука стаття О. Кульчицького «Професор Іван Мірчук: філософ української духовності» [4], що вийшла друком у щомісячнику «Визвольний шлях» в 1956 році. В 1974 році було видано «Збірник на пошану Івана Мірчука», до якого увійшли статті В. Яніва «До систематизації поглядів І. Мірчука на українську людину» [10] та О. Кульчицького «Іван Мірчук – дослідник української духовності» [5], в яких досконало змальовано характерологічні студії І. Мірчука. Після падіння радянських ідеологічних бар'єрів, дослідження постаті І. Мірчука першими актуалізували вітчизняні науковці Т. Закидальський та Д. Кирик завдяки нарису «Про спадщину Івана Мірчука» (1993) [3]. Також варто згадати, що в 2006 р. було перевидано працю В. Яніва «Нариси до української етнопсихології» [9], де цілий розділ присвячено спадщині І. Мірчука.

На сучасному етапі постать І. Мірчука привернула дослідницьку увагу таких вітчизняних науковців як Т. Андрійчук, В. Білецька, Ю. Денисенко, І. Іваник, Т. Куцова, Л. Тарнашинська, М. Шафовал, А. Шендрик. В роботах дослідників спадщини І. Мірчука науковий доробок діаспорного мислителя розглядається через призму різних проблематик, а саме: аксіологічного наповнення праць автора, співвідношення етики і політики в розумінні І. Мірчука, історії його наукової співпраці та академічних інтересів, філософської репрезентації гендеру.

Дотично проблематику характерології українського народу в спадщині І. Мірчука висвітлювали в статтях та нарисах сучасні науковці В. Артюх, О. Оварчук, П. Кралюк, А. Маслюк, С. Марасюк, А. Рубан, Г. Сало, І. Федорченко. В той же час, відсутність дисертаційних досліджень спадщини І. Мірчука, висвітлення лише окремих аспектів доробку мислителя без спроб охопити його у певній цілісності, свідчить про суттєвий брак глибинних комплексних досліджень філософсько–політичних поглядів філософа. Однією з прогалин в корпусі досліджень, присвячених постаті І. Мірчука

та його працям залишається характерологічний вимір спадщини мислителя. Відтак в межах даної статті ми здійснимо спробу описати студії національного характеру українців І. Мірчука.

Політико-філософський аналіз світогляду українського народу І. Мірчук здійснює у статті «Світогляд українського народу: спроба характеристики», яка була опублікована в третьому томі Наукового збірника Українського університету в Празі (1942 р.). Ця розвідка увібрала в себе міркування філософа, описані в його німецькомовних публікаціях та тезах доповідей: «Das Dämonische bei den Ostslaven» (Демонічне у східних слов'ян), «Die geistigen Merkmale des ukrainischen Volkes» (Духовні риси українського народу) [12], «Das Dämonische bei den Russen und Ukrainern» (Демонічне у росіян та українців) [11].

Питанням світогляду українського народу вчений зацікавився під впливом досліджень слов'янської філософії. На переконання І. Мірчука, кожен слов'янський народ має знайти властиву лише собі «ділянку духовної творчості», яка б найкраще відповідала «основним елементам його психічної структури». Власні студії філософської традиції слов'янських народів І. Мірчук розглядає як підготовчу роботу, яку «конче треба було зробити», щоб становити «специфічні прикмети української душі та головні складові частини національного характеру українців» [8, с. 226].

На погляд І. Мірчука, «філософська культура» просочилась у широкі українські маси, знайшовши там відповідний ґрунт. Отож І. Мірчук розглядає філософію як науку про світогляд. Як зазначає сучасник І. Мірчука, філософ О. Кульницький, поняття «світогляду» для І. Мірчука не оформлене в певній філософській системі, а констатує те, що для українця у світі сутнє, а що ні [5, с. 59]. Через спільні течії філософської думки в слов'янському світі, І. Мірчук висновує специфіку українських «духовних даностей», пов'язуючи національний світогляд із «національною філософією», тобто із певною, точно визначеною специфічною тенденцією філософії, як вона проявляється послідовно на ґрунті конкретного народу – вважає В. Янів [10, с. 152].

Однією з основних складових «духовного обличчя» українця за І. Мірчуком є міцний внутрішній зв'язок із землею, в якій споконвіку живе народ. Зв'язок української людини з природою в концепції І. Мірчука обумовлює дуже тонке відчуття її краси, зовнішнім виявом якого є мистецтво. Естетичне чуття українця, таким чином, ґрунтується на потягу до «краси форм», «гармонії фарб» і «оригінальності мотивів», які переносяться на безпосереднє оточення: побут і предмети повсякденного вжитку. Багатство народної музики та поезії також обумовлюють її естетичну досконалість. В основі творчості українського народу – «споріднення з природою та переживання її краси», – писав І. Мірчук [8, с. 231].

Далі мислитель обґрунтовує методологічну позицію, в межах якої спадщина визначних письменників та поетів народу розглядається як важливе джерело знань про характер українця. З даних позицій І. Мірчук звертається до аналізу творчості Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та Василя Стефаника, філософських роздумів Григорія Сковороди та Памфіла Юркевича. Також дослідник відзначає глибоке теоретичне

оформлення та оцінку тісного зв'язку українця з землею у В'ячеслава Липинського.

Водночас І. Мірчук виокремлює расовий чинник, який «витворює основи» українського народу. «Не лише проти чужих расових елементів, але й навіть у відношенні до інших слов'янських народів [...] виказує він величезну силу опірності асиміляційним впливам» – пише вчений [8, с. 233]. Такі міркування наближують І. Мірчука до виправдання єврейських погромів в Україні, причину яких він вбачає у відмінностях «хліборобського» і «кочового» світоглядів.

Як певну своєрідність української релігійності І. Мірчук відзначає деяку відмінність релігійного забарвлення в Україні: «Українці у своїх переконаннях ніколи не засліплені, вони не тримаються зневолено самої форми, зовнішніх ознак, а прагнуть збагнути сутність самої віри. Кожен, хто хоч трохи заглибився у духовність українського народу, хто пізнав його рушійні сили, мусить визнати, що церковно-релігійна суперечка, боротьба за зовнішні форми ритуалу, подібна до тієї, що лютувала на Московщині, серед українців взагалі неможлива» [8, с. 241].

Почуттєвість українця, на думку І. Мірчука, виявляється у «поляризації» емоційного стану. Проявом цього є різкі переходи без важливих причин від захоплення до розпачу, від любові до вибуху ненависті. Цей душевний стан українця І. Мірчук називає «невирівняністю». «Ці великі хитання чуттєвого життя поміж протилежними екстремуми перешкоджають у великій мірі вдержанню внутрішнього ладу й стабільності й творить велику, може головну перешкоду в процесі систематизації нашого думання», – констатує науковець [8, с. 242].

Наголошуючи на окремій ролі почуттів в українському національному світогляді І. Мірчук виокремлює функцію любові, яка має своє значення в усіх сферах духовного життя українця, але найсильніше виступає у відносинах між матір'ю та дитиною. Особливе значення родини для українця, на думку І. Мірчука, виявляється в ідеалізації жінки. Цю тенденцію І. Мірчук пов'язує з внутрішнім спрямуванням до ідеалізації, перевагою почуттєвості над раціональним началом та суб'єктивізмом українця (остання риса обумовлена браком теоретичних зацікавлень).

Але чи не найважливішою рисою світогляду українців, на погляд І. Мірчука, є індивідуалізм: «Хоч вони (українці – В. С.) не мають власних філософських систем, у яких «я» мало б свою констатуючу засаду або слугувало підставою для подальшої спекуляції, все-таки їх ціле духовне життя, їх філософське мислення, їх розуміння моралі, творення правових норм, а передовсім практична діяльність випливають із поняття особистості» [8, с. 236]. Тому обмеження особистості свободи українцем завжди сприймається болісно, навіть якщо воно здійснюється в інтересах загалу. Разом з тим, як вважає І. Мірчук, український індивідуалізм виказує приналежність народу до західної політичної культури.

Індивідуалістична тенденція українського характеру за І. Мірчуком проявляється у суспільному житті і розумінні суспільного ладу. Українець протистоїть всім формам спільного життя, які схильні до підпорядкування й строгої дисципліни. В статті «Світогляд українського народу. Спроба характеристики» І. Мірчук пише, що

українець: «...відкидає з цілою рішучістю всі форми співжиття, яких передумовою є суворя дисципліна й повне підпорядкування волі вищого, забуваючи зовсім, що це має пагубний вплив на інтереси загалу, а в дальшій консеквенції на його власну користь» [8, с. 236]. Відтак, з позиції І. Мірчука «вибуялий індивідуалізм» «придушував» державотворчу традицію в українському середовищі, чим перетворив історичне буття цілої нації в «...гру нескоординованих, від осередкових сил, що із-за браку поважніших змагань до скупчення мусіли стати катастрофою для майбутнього цієї спільноти» [8, с. 236].

Джерела українського індивідуалізму І. Мірчук шукає в «передісторичних часах», коли матриархат був організаційним принципом соціального життя предків українців. Тим не менш, далі дослідник не розвиває дану тезу, тож, на наш погляд, зв'язок індивідуалістичної риси народу з типом первіснообщинного ладу залишається нез'ясованим. Індивідуалізм виявляється також у господарському устрої – в Україні історично утвердилось індивідуальне землеволодіння, що обумовлює повагу до приватної власності. Наслідуючи спрямуванню студій М. Костомарова, І. Мірчук протиставляє українців росіянам із їхнім общинним ладом та «міром», як засадами суспільного життя [8, с. 236].

Далі І. Мірчук накреслює роль волонтаризму серед українців: «Кермована почуттям, а не розсудком воля не виказує твердості, витривалості, плянності, а підлягає хитанням змінливих почувань, які в короткому часі попадають з одної екстремі в другу». Як наслідок, на погляд вченого, періоди соціальної напруженості та «надлюдської активності й захоплення» змінюються часами цілковитої пасивності і «неоправдані розпуки» [8, с. 240].

Констатуючи втрату «модерною людськістю» зв'язку з природою, І. Мірчук відводить українському народу роль «світового масштабу». Таким чином близькість українців до природи І. Мірчук трактував як вияв «месіанського» призначення українського національного світогляду в масштабах історії світової культури та цивілізації. В статті «Призначення нації» дослідник писав: «Ми стоїмо на порозі розитковій доби, в якій загубився майже цілковитий зв'язок з природними основами особистого і громадського життя. Нестримний технічний поступ, механізація всього буття, з одного боку, й збереження закріпленого в природі буття та збереження цього інтимного зв'язку з всесвітом – це два світи, які виключають себе на довшу мету цілковито» [7, с.150]. На думку вченого, спроба усунути розрив між культурою й цивілізацією, заповнити прірву, що утворилася між внутрішнім і зовнішнім світом, може бути зроблена в межах нації, яка «у своїй народній масі» не зазнала «цілковито цивілізаторських впливів» міста, а у своїй культурній творчості зберегла цей органічний зв'язок з оточенням. Україна, за спостереженням І. Мірчука, – «це останній клаптик Європи, на якому може ще вдатися спроба полагождення цієї затяжної кризи в межах західної культури» [7, с. 151].

«Думки професора Мірчука про природу й людину, – пише О. Кульчицький, набирають таким чином акцентів «свідомості післанництва» українського народу, та стають самі собою доказом існування цієї «тяги до месіанізму», що її І. Мірчук вважав за одну із «духових приznak» слов'янства взагалі» [5, с.61]. Теоретичний

аналіз явища месіанізму, як конститутивного чинника духовності слов'янських народів, І. Мірчук здійснює у своїй роботі «Месіанізм Липинського». Під месіанізмом І. Мірчук розуміє «віру в окреме, незвичайно важне, тільки провидінням наперед визначене післанництво народу, який, вважаючи себе носієм нових ідей, має сповнити в історії людства точно означену роллю» [6, с. 274]. На думку І. Мірчука, месіанізм здобуває сприятливий ґрунт для розвитку у народів, які мають свою державу, або таких, що тимчасово позбавлені політичної самостійності. В останніх (за умов втраченої державності) месіанізм набуває з одного боку морального забарвлення, а з іншого – характеру героїзму, оскільки віра в вище призначення власного народу вважається національним обов'язком, а прагнення до здійснення цієї остаточної мети героїзується.

Для месіанізму слов'янських народів, на думку І. Мірчука, притаманна віра у власні сили, можливість власного народу продукувати «нові правди» і, певною мірою, навіть гордість та зарозумілість. У випадку українців, на прикладі діячів Кирило–Мефодіївського братства (вчений визначає «Книгу Буття українського народу» «зовнішнім виявом месіаністичних змагань українських патріотів») І. Мірчук констатує зовсім іншу направленість месіанських уявлень. Українському месіанізму, на думку вченого, притаманні «елементи чуттєвості, любов до брата, кволе нещасне нарікання і безнадійний плач» [6, с. 276]. Таку відмінність «характеру месіаністичної творчості» українців І. Мірчук вбачає в цілковитому занепаді державницької ідеї в українському суспільстві XIX століття. З позиції вченого, нестача віри у власні сили серед українців проявляється в пошуку різних орієнтацій, відсутності непохитної віри у власну державність, у те, що український народ не гірший від інших європейських народів, а також брак глибокого переконання, що Україні може належати визначна роль в процесі світових подій. В цьому, за І. Мірчуком, полягає причина того, що український месіанізм в XIX столітті був тільки віддзеркаленням чужих настроїв, які «не знаходили в українській душі відповідного резонансу і через те не могли, на жаль, розвинути як слід» [6, с. 276].

Окремої уваги в контексті предмету нашого дослідження заслуговують також студії української демонології, які здійснив І. Мірчук. Вчений зосереджується на розгляді народних вірувань, що витворюють національний світогляд. З погляду філософа, українцю притаманний оптимістичний погляд на світ, тож він не вбачає в чорті могутнього чи небезпечного злого духа, а одну із численних невидних істот, з якими можна легко увійти в контакт, «пактувати» (розмовляти) з ними і навіть перехитрити. Тому для українця зло створює контрастне тло, яке підкреслює моральні вартості людини. «Несправедливість (серед українців, – В. С.) породжує почуття законності, брехня й малодушність – розуміння істини, самолюбство – шляхетність», – продовжує свою думку І. Мірчук [5, с. 64].

Цікавими є також погляди І. Мірчука про оптимізм українців. «Український світогляд визначається етично і метафізично обґрунтованим оптимізмом...», – писав дослідник [10, с. 188]. Цей оптимізм І. Мірчук простежує ще в доісторичних віруваннях предків українців, що найшли своє віддзеркалення в переказах,

казках і легендах, у яких «роля демонічного світу доволі обмежена» [10, с. 188].

Важливо також відзначити критичний підхід вченого до характеристики окремих рис українського народу: «...поодинокі складові частини національної вдачі, які на перший погляд можуть нам бути симпатичними та видаватись навіть корисними, при зрілішій розвазі виявляються, як дуже небезпечні для долі народу явища» – застерігає І. Мірчук [8, с. 242]. Вчений наводить такі «поважні хвороби» українського суспільства, які при несприятливих умовах можуть призвести до катастрофи: надмірний ідеалізм, що часто суперечить реальним обставинам дійсності, необмежений індивідуалізм, що відкидає всякий авторитет, заперечує традиції, а власні інтереси ставить вище добра спільноти, перевага чуттєвості над раціональним началом, домінуюча роль селянства в складі українського громадянства. Слов'яни взагалі, і українці зокрема, вважав І. Мірчук, схильні до безмежного захоплення, одушевлення, однак після першої піддаються зневірі в остаточний успіх і так само швидко потрапляють у стан розпачливості, втрачають інтерес до подальшої праці. «Замість триматися розуму, який каже йти витривало й уперто крок за кроком на вибраному шляху до остаточної мети, кидаються вони в обійми почувань, що самі, без обмеження регулюючими законами розуму, приносять і одиницям і спільнотам величезні шкоди», – вважає філософ [8, с. 238]. Попри такі застереги автора, В. Янів приходить до висновку, що І. Мірчук накреслює постать українця «з любов'ю, але не без критицизму», застерігає від небезпеки самозахоплення [10, с. 189].

Цінні роздуми про спроби характерології українського народу І. Мірчука знаходимо в статтях сучасників філософа – мислителів діаспори В. Яніва та О. Кульчицького. Так, В. Янів вважає, що наукова цінність статті І. Мірчука «Світогляд українського народу» полягає, в першу чергу, у поданій в ній хронології та генезі дослідження питання, а також бібліографічних даних, які наводить автор. Також В. Янів звертає увагу на особливості «методичного підходу». За його спостереженням, І. Мірчук у своїх дослідженнях прямує обережно від початкового збирання матеріалу до його синтезу. Таким чином І. Мірчук звужує поле дослідження, розглядаючи вияви духовності народу у «певній конкретній, точно обмеженій, ділянці, щоб із здобутих часткових констатацій зробити висновки про цілість духовності» [10, с. 192]. Далі В. Янів виокремлює три напрями характерологічних досліджень І. Мірчука: «аналіз філософічних тенденцій в Україні», аналіз літературного твору (чи письменника), аналіз етнографічного матеріалу [10, с. 192].

Допускаючи, що між «національною філософією» і духовністю народу існує тісний зв'язок, І. Мірчук, з погляду В. Яніва, сконстатував, що філософія містить мало матеріалу для характеристики національної психіки. Компенсувати цю нестачу дослідницького матеріалу має аналіз національної літературної традиції. Втім, як зауважує В. Янів, розрізнення між філософією і літературою у І. Мірчука дуже невловиме. «Переходячи до літературної аналізи, Мірчук не цілком відходить від філософії», – зауважує В. Янів [10, с. 187–189]. Також, на думку В. Яніва, заслуга І. Мірчука полягає в тому, що «... поодинокі вияви культури (І. Мірчук – В. С.) розглядає

в їх тісній структурній співзалежності з філософічного аспекту, пов'язуючи одночасно і філософію і національну культуру із народною психікою, – вдачею конкретного народу чи (як це він сам найчастіше окреслює) із його світоглядом» [10, с. 187–189]. Водночас, з позиції О. Кульчицького, попри те, що виокремлені І. Мірчуком риси українців є «психологічними», вони розкривають сутність українського світогляду, оскільки сама структура світогляду містить психологічний елемент [5, с. 63].

Сучасний дослідник творчості І. Мірчука Т. Андрійчук вважає, що заслуга вченого полягає передусім у тому, що він досліджував особливості українського світогляду та ментальності, «які й обумовили специфіку української філософської культури» [1]. Інший науковець, Ю. Денисенко зазначає, що в той час як «Д. Чижевський лише окреслив можливі визначні ознаки українського характеру, І. Мірчук намагався повніше розкрити, обґрунтувати виокремлені ним та попередниками характерні особливості української вдачі». «І. Мірчук синтезував в єдиному дослідженні всі наявні до нього напрацювання в цій царині. Здобутком ученого є визначені особисто ним властивості українського характеру такі як: ідеалізм, здоровий глузд, оптимізм, західна орієнтація», – резюмує Ю. Денисенко [2].

Отож в своїх характерологічних студіях І. Мірчук обґрунтував особливості українського характеру, які свого часу виокремили ще М. Костомаров та В. Антонович. Наслідуючи видатних українських вчених XIX століття, І. Мірчук накреслює духовний портрет українця, протиставляючи його росіянину. Проте І. Мірчук далекий від широкої синтези своїх попередників, а, навпаки, проводить паралелі на маленькому клаптику дослідження – в масштабах «двох національних типів», тобто репрезентативних характеристичних постатей, яких можна вважати уособленням народного середовища. Варто також зазначити, що риси вдачі українця, які виводить І. Мірчук, нагадують характерологію («рис психічного укладу») українського народу за Д. Чижевським. В той же час, сам І. Мірчук, називає риси українців «основними елементами національного світогляду українців», «складовими частинами духовного обличчя нації», «рисами світогляду українців». При цьому головна увага вченого була прикута до таких рис національного характеру українців як індивідуалізм, релігійність та духовність.

Сам І. Мірчук інтерпретує свою розвідку «Світогляд українського народу» як спробу представити головні елементи українського світогляду в їх найважливіших виявах [8, с. 242]. Відтак можемо стверджувати, що І. Мірчук обмежився загальним нарисом характеру українського народу. Власне, філософ не ставив за мету створення вичерпного, комплексного дослідження національного характеру українців. Натомість вагомий вклад І. Мірчука полягає у систематизації наявних досліджень заданої тематики та виокремленні ключових особливостей світогляду українця як напрямків для подальших досліджень.

В той же час, новаторськими слід визнати студії вченого щодо демонології та народних вірувань українців. Також цінними і оригінальними є спостереження І. Мірчука щодо оптимізму українців. Важливою

вбачається також спроба критично оцінити риси національного характеру, завдяки чому вчений виводить соціальні «хвороби» українського суспільства. Таким чином в розвідці «Світогляд українського народу» бачимо одну з перших спроб в середовищі української діаспори окреслити вади національного характеру українців.

Такий підхід виказує бажання автора звільнити дослідницьке поле від нашарувань поверхневих оцінок вдачі українця, які часто необгрунтовано звеличують окремі риси характеру та ігнорують недоліки. Попри це, в деяких аспектах своїх досліджень І. Мірчуку не вдалось уникнути суб'єктивізму при викладі власного бачення проблеми характеру українського народу. Такі тенденції простежуються в спробі виправдати єврейські погроми в історії України, що можна пояснити політичним середовищем, в якому працював автор.

Варто зауважити, що суттєвий вклад І. Мірчук зробив у розвиток методу «репрезентативних постатей» для накреслення духового портрету українця. Згодом ідею реконструкції національної вдачі українців через призму політико-філософської та літературної спадщини розвинули в своїх студіях В. Янів та Я. Ярема. Отож підхід вченого до визначення особливостей національного характеру українського народу відкриває можливості для подальшого дослідження даного концепту в працях мислителів української діаспорної думки.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Т. Іван Мірчук як дослідник української філософської культури та організатор науки в діаспорі / Т.В.Андрійчук // Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. – 2013. – №2. – С.4–8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2013_2_3
2. Денисенко Ю. Образ України в маловідомих працях І. Мірчука та Н. Полонської–Василенко // Культура України. – 2011. – №35. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura35/10.pdf.
3. Закидальський Т., Кирик Д. Про спадщину Івана Мірчука // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – №4. – С.101–105.
4. Кульницький О. Професор Іван Мірчук – філософ української духовності / О. Кульницький // Визвольний шлях. – 1956. – №10. – С.1165–1171.
5. Кульницький О. Іван Мірчук – дослідник української духовності // Україна: філософський спадок століть: (Антологія). – К.: ВІПОЛ, 2000. – С.53–65. – (Хроніка 2000. – 2000. – №37–38).
6. Мірчук І. Месіянзм Липинського В'ячеслава Липинського та його доба: Книга перша. Наукове видання / Упорядники Т. Осташко, Ю. Терещенко. Союз гетьманців–державників; Центр соціогуманітарних досліджень імені В. Липинського. – К.: Темпора, 2010. – 560 с.
7. Мірчук І. Призначення нації / І. Мірчук // Основа. – 1993. – №23 (1). – С.148–152.
8. Мірчук І. Світогляд українського народу. Спроба характеристики. Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Прага. 1942. – Т.3. – 560 с.
9. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології: [Текст] / В. Янів / Упор. М. Шаповал. – 3–те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 341 с.
10. Янів В. До систематизації поглядів Івана Мірчука на українську людину / Збірник на пошану Івана Мірчука / За ред. О. Кульницького. Український Вільний Університет. Наук. збірник. – Т. VIII. – Мюнхен; Нью-Йорк; Париж; Вінніпег, 1974. – С.149–194.
11. Mirtschuk I. «Die Rolle des Dämonischen bei den Russen und bei den Ukrainern», Forschungen und Fortschritte. – 1936. – No22. – S.272–274.
12. Mirtschuk I. Die geistigen Merkmale des ukrainischen Volkes // Handbuch der Ukraine. – Leipzig, 1941.

References

1. Andrijchuk T. Ivan Mirchuk jak doslidnyk ukrai'ns'koi' filosof's'koi' kul'tury ta organizator nauky v diaspori / T. V. Andrijchuk // Problemy social'noi' roboty: filosofija, psihologija, sociologija. – 2013. – №2. – С.4–8. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2013_2_3
2. Denysenko Ju. Obraz Ukrai'ny v malovidomyh pracjah I. Mirchuka ta N. Polons'koi'–Vasylenko // Kul'tura Ukrai'ny. – 2011. – №35. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura35/10.pdf.
3. Zakydal's'kyj T., Kyryk D. Pro spadshynu Ivana Mirchuka // Filosof's'ka i sociologichna dumka. – 1993. – №4. – С.101–105.
4. Kul'chyc'kyj O. Profesor Ivan Mirchuk – filosof ukrai'ns'koi' duhovnosti / O. Kul'chyc'kyj // Vyzvol'nyj shljah. – 1956. – №10. – С.1165–1171.
5. Kul'chyc'kyj O. Ivan Mirchuk – doslidnyk ukrai'ns'koi' duhovnosti // Ukrai'na: filosof's'kyj spadok stolit': (Antologija). – K.: VIPOL, 2000. – С.53–65. – (Hronika 2000. – 2000. – №37–38).
6. Mirchuk I. Mesijanizm Lypyn's'kogo V'jacheslav Lypyn's'kyj ta jogo doba: Knyga persha. Naukove vydannja / Uporjadnyky T. Ostashko, Ju. Tereshhenko. Cojuz get'manciv–derzhavnykiv; Centr sociogumanitarnyh doslidzhen' imeni V. Lypyn's'kogo. – K.: Tempora, 2010. – 560 s.
7. Mirchuk I. Pryznachennja nacii' / I. Mirchuk // Osнова. – 1993. – №23 (1). – С.148–152.
8. Mirchuk I. Svitogljad ukrai'ns'kogo narodu. Sproba harakterystyky. Naukovyj zbirnyk Ukrai'ns'kogo Vil'nogo Universytetu. – Praga. 1942. – Т.3. – 560 s.
9. Janiv V. Narysy do istorii' ukrai'ns'koi' etnopsihologii': [Tekst] / V. Janiv / Upor. M. Shapoval. – 3–tje vyd., ster. – K.: Znannja, 2006. – 341 s.
10. Janiv V. Do systematyzacii' pogljadiv Ivana Mirchuka na ukrai'ns'ku ljudynu / Zbirnyk na poshanu Ivana Mirchuka / Za red. O. Kul'chyc'kogo. Ukrai'ns'kyj Vil'nyj Universytet. Nauk. zbirnyk. – T.VIII. – Mjunhen; N'ju–Jork; Paryzh; Vinnipeg, 1974. – С.149–194.
11. Mirtschuk I. «Die Rolle des Dämonischen bei den Russen und bei den Ukrainern», Forschungen und Fortschritte. – 1936. – No22. – S.272–274.
12. Mirtschuk I. Die geistigen Merkmale des ukrainischen Volkes // Handbuch der Ukraine. – Leipzig, 1941.

Solovian V. S., PhD student, History of Philosophy Department, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), solovjan.cacds@gmail.com

Concept of national identity in philosophical and political studios of Ivan Mirchuk

The aim of the article is to consider scientific heritage of prominent philosopher of the Ukrainian Diaspora Ivan Mirchuk through the prism of his characterological studies. The article outlines main approaches to the study of I. Mirchuk's views on the national character of Ukrainians. A comprehensive analysis includes main aspects of Mirchuk's character logy studies among diasporian intellectuals of the second half of the 20th century and modern Ukrainian philosophical literature. The essence of the national identity of the Ukrainian people in the scientific work of I. Mirchuk is revealed as well as his main character logical works. It is concluded that I. Mirchuk made a significant contribution to the development of ideas about the character of a Ukrainian, in particular, he summarized the relevant studies of his predecessors and identified the main directions of further research.

Keywords: I. Mirchuk, philosophical and political thought of the Ukrainian Diaspora, character logy of Ukrainian, worldview of the Ukrainian people, Ethno psychology.

* * *

УДК 477.09

Чуйко Н. В.,
студентка, Київський національний
університет ім. Т. Г. Шевченка (Україна, Київ),
chuiko.nastasia@gmail.com

Концепція світогляду як методу досягнення нового у філософії П. В. Копніна

Вирішуючи завдання відновити авторитет філософських засад побудови соціалістичного суспільства в СРСР після відкритої критики